

RELACIJE IZMEĐU LOKUSA KONTROLE I ASPEKATA SELF-KONCEPTA KOD ADOLESCENATA

Nermin Mulaosmanović^{1✉}, Husejn Musić², Esved Kajtaž²

¹Mješovita srednja škola Teočak

²Nastavnički fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru

✉e-mail: nerminmulaosmanovic81@gmail.com

SAŽETAK

U svakodnevnom životu ljudi su izloženi velikom broju informacija o sebi, drugima i socijalnom ponašanju. Pojedinac je suočen sa visokim stepenom neizvjesnosti i nesigurnosti, i sve više je oslonjen na samog sebe. Tvrdnja da ljudi percipiraju da ponašanje ima uzroke može se u početku činiti očevidna i banalna, međutim, važna stvar je što se uzroci percipiraju u svim oblicima ponašanja ljudi.

Istraživanje je urađeno na populaciji adolescenata. U radu su ispitane relacije između lokusa kontrole i aspekata self-koncepta u svrhu upoznavanja sa značajem ove veze, razvojem strategija za jačanje internalnog lokusa kontrole i realne slike o sebi kod adolescenata.

Ključne riječi: *lokus kontrole, samopoimanje, adolescencija*

UVOD

Postoji vjerovanje da sve što se uradi nastaje zbog jednog ili niza uzroka. Naime, u životu se često čuje kako neka osoba nije svoj gospodar. Iza takvih ljudi su neostvarene odluke, pa s pravom možemo upitati imaju li te osobe lokus kontrole?! Osjećaj izmanipuliranosti životnim okolnostima i nepostojanje mogućnosti izbora neki su od najčešćih problema savremenog čovjeka. Postavlja se pitanje kako pored svih tih stvari, ljudi i pojava koje nas svjesno ili nesvjesno manipuliraju, ići prema ostvarenju lične slobode?

Ubrzan način života praćen sve većim tehnološkim razvojem, kompetitivnost i potreba za postignućem, rezultirali su potrebom za usmjeravanjem prema sebi, svojim mislima i osjećajima. Sve više dolazi do gubitka sigurnosti vlastite društvene pozicije i osjećaja odvojenosti od drugih. Čovjeku su sve više potrebne strukture koje će uvesti red u svijet koji asocira na fluid čiji su elementi u haotičnom stanju. Samo filtriranjem informacija iz spoljašnjeg okruženja, kao i smanjivanjem

diskrepance između realnih i idealnih ciljeva koji teže ka postignuću, čovjek može održati samoevaluativni sistem.

TEORETSKO RAZMATRANJE

Lokus kontrole

U društvenom životu se često događa nesklad u percepciji uzroka ponašanja. Rotter (1966) je razvio dimenziju ličnosti nazvanu „lokus kontrole“ kod koje neki ljudi percipiraju da je ponašanje uzrokovano unutrašnjim faktorima, a drugi percipiraju da ponašanje ima vanjske uzroke. Istraživanja lokusa kontrole započela su sredinom 50-tih, kada je psiholog Julian Rotter razvijao teoriju socijalnog učenja. Rotterova teorija socijalnog učenja usmjerena je na predviđanje ljudskog ponašanja u relativno specifičnim situacijama.

Karakteristika ličnosti koja se povezuje sa ranim dječijim iskustvima je upravo lokus kontrole, kako bi što bolje kategorizirali i savladali situacije u kojima se nalaze i to na način koji će im koristiti u novim situacijama. Ovakva kategorizacija podrazumijeva i generalizirana očekivanja uspjeha ili neuspjeha iz prošlog iskustva. Doživljavanje uspjeha ili neuspjeha u velikoj mjeri ovisi od naše ličnosti ili aspekta ličnosti, tj. našeg lokusa kontrole (Stojaković, 2002, p. 342), pa se stoga i može reći da su neki pojedinci više unutrašnje usmjereni, a drugi vanjski orijentirani, u zavisnosti od toga gdje traže uzroke svojih uspjeha ili neuspjeha.

Smatra se da ljudi percipiranjem unutrašnjih i vanjskih uzroka pokušavaju uspostaviti određenu količinu kontrole. Mjesto kontrole je postalo ključni koncept u razumijevanju reakcije ljudi prema njihovoj okolini i njihovom ponašanju. Socijalna teorija učenja navodi da je osobenost individue rezultat njene ili njegove interakcije sa svojom okolinom. Ističe se da se ponašanje ne može posmatrati kao automatska reakcija stimulusa nego kao interakcija između ličnih iskustava osobe i okoline. Rotter je definirao lokus kontrole kao „generalizirano“ očekivanje interne naspram vanjske kontrole na same ishode ponašanja. Također je posmatran kao kognitivno očekivanje koje definira poglede individue na uzročne faktore koji su povezani sa rezultatima (Nunn, 1995, p. 421). Ljudi se razlikuju u stepenu u kojem vjeruju da imaju kontrolu nad onim što im se dešava, pa neki ispoljavaju tendenciju da događaje u svom životu percipiraju kao posljedice vlastitih akcija, odnosno kao posljedice nekih vanjskih faktora koji su izvan njihove kontrole. Neke osobe imaju konstantno uvjerenje da same odlučuju o svom životu i o svojoj sudbini, tj. da to najviše zavisi od njih samih, i svoje uspjeha ili neuspjeha pripisuju unutrašnjim (internalnim), kontrolabilnim faktorima, kao što su vlastita ponašanja, odluke i namjere. To su osobe sa tzv. unutrašnjim lokusom kontrole ili unutrašnjom usmjerenošću. Na drugoj strani su osobe koje misle da su njihov život i njihova

sudbina određeni nekim silama izvan njih i da drugi ljudi odlučuju o tome više nego oni, te će svoje uspjehe i neuspjehe pretežno pripisivati vanjskim (eksternalnim), nekontrolabilnim faktorima, kao što su npr. sreća, slučaj, sudbina ili moćni drugi.

Smatra se da Rotterova teorija nije izvedena iz Hajderovih atribucija nego iz biheviorističke tradicije, gdje se ukupno ponašanje posmatra kao rezultat potkrepljenja i kazne. Hajder (1958) je isticao da u ljudskom opažanju date pojave posmatramo povezane i one stoje kao uzrok i posljedica – ovo je i osnova njegove teorije (Radomirović, 2003, p. 99). Ishod akcije, i prema zdravorazumskoj i prema naučnoj psihologiji prema Hajderu, zavisi od dvije grupe uslova, od faktora koji su u osobi i od faktora koji su u sredini. Weiner je postavio najambiciozniju atribucijsku teoriju koja se bavi uzrocima uspjeha i neuspjeha (Beck, 2003, p. 327). Sa saradnicima je razvijao jedan multidimenzionalan pristup strukturi percipiranih uzroka. Sa njima se zainteresirao da integriše kognitivistički pristup u proučavanju motivacije Lewina, Tolmana i Atkinsona i atribucioni model opažanja uzroka ponašanja koji su dali Hajder, Jones, Davids i Kelley. Weinerova teorija uzima kao polazište primjere iz Atkinsonove teorije motivacije za postignuće. Teoretski model iste je prezentiran prvi put u članku „Percipiranje uspjeha i neuspjeha“ 1971. godine (Havelka, 2008, p. 149).

Aspekti self-koncepta

U većini definicija samopoimanje se opisuje kao ukupnost opažaja, misli, osjećanja, ocjena i predviđanja osobe o sebi kao iskustvenom objektu, kao učesniku u interakciji sa fizičkim i socijalnim okruženjem. Kako osoba odrasta self-koncept postaje sve složeniji, diferencirajući se u podaspekte koji se odnose na ličnost u različitim situacijama: socijalni self, edukativni self ili fizički self. Kritički pregled Wylieve (1974, 1979) dotadašnjih teoretskih i empirijskih radova u području self-koncepta označio je prekretnicu u ovom području. Otkrivanjem sve većeg broja faceta self-koncepta, njegovih različitih aspekata i dimenzija, došlo se do mogućeg užeg, preciznijeg operacionalnog definiranja pojmova u području selfa. Na taj način došlo je do razgraničavanja tih specifičnih pojmova od općeg pojma self-koncept. Mnogobrojni nalazi ukazuju na multifacetičnost samopoimanja. Ističe se da osnovne elemente strukture pojma o sebi u prvom redu čine doživljaj vlastitog tijela, opažaj psihičkih i socijalnih svojstava, moralne, emocionalne i seksualne komponente ove strukture (Sakač, 2008, p. 31). Smatra se da je u direktnoj vezi sa identitetom, lokusom kontrole kao i nekim konativnim dimenzijama pojedinca.

Ljudi se razlikuju i u važnosti koju pridaju pojedinim aspektima pojma o sebi, stoga su kod svakog pojedinca različiti aspekti pojma o sebi važni za samopoštovanje (Lebedina-Manzoni, Lotar, 2011, p. 40). Vizek-Vidović i sar. (2003) navode da pojam o sebi sadrži tri dimenzije: znanje o sebi, samovrednovanje i očekivanje

od sebe. Znanje o sebi ili svijest o sebi govori o tome šta osoba zna o sebi, tj. o svojim osobinama, spolu i tjelesnom izgledu. Samovrednovanje ili samoevaluacija obuhvata mišljenje o sebi, svojim sposobnostima i ponašanju. Očekivanje od sebe je dio pojma o sebi koji se odnosi na one osobine koje su povezane sa dužnostima, obavezama i odgovornošću jedne osobe. Proučavajući razvojne procese selfa Harterova (1982) je napravila razliku između deskriptivnog i evaluativnog aspekta self-koncepta. Ukazala je i na razlikovanje pojedinih procesa selfa, te govorila o samoopažanju, samovrednovanju i samonagrađivanju.

King (1979) razlikuje šest aspekata slike o sebi: tjelesno ja (slika o našem tijelu), intelektualno ja (slika o našim mentalnim kapacitetima), emocionalno ja (kako korespondiramo sa našim psihičkim potrebama, motivima i osjećajima), filozofsko ja (filozofija života ogleda se u našim vjerovanjima, vrijednostima i stavovima), socijalno ja (kako vidimo naš odnos sa drugim ljudima i u kojoj se ulozi vidimo u odnosu na druge), komunikacijsko ja (naši odnosi sa drugima viđeni kroz komunikaciju) (Lebedina-Manzoni, Lotar, 2011, p. 40). Strukturu pojma o sebi čine deskriptivna, evaluativna i komponenta spremnosti da se reaguje, pri čemu se pod deskriptivnom komponentom podrazumijeva slika o sebi, dok samopoštovanje predstavlja evaluaciono-motivacionu komponentu (Joksimović-Janjetović, 2008, p. 289). Janjetović (1996) smatra da je ovakvo razlikovanje samo uslovno, pošto se vrijednosni sudovi vezuju za svaki element pojma o sebi. Posebna se pažnja posvećuje kognitivnoj i evaluativnoj komponenti pojma o sebi. Kognitivna komponenta uključuje vjerovanja o sopstvenim atributima, skup raznih informacija i koncepcija o sebi, integriranih u složene kognitivne strukture. Opća vrijednosna samoprocjena samopoštovanja obuhvata vrijednosne sudove vezane za elemente slike o sebi; najčešće je proučavana evaluativna komponenta. Pojam o sebi predstavlja dispoziciju za ponašanje, što pokazuje da elementi slike o sebi imaju motivacionu snagu.

Svakako da su među najvažnijim aspektima self-koncepta: samopoštovanje, samoeфикаsnost, zadovoljstvo životom, strah od negativne socijalne evaluacije, usamljenost i zadovoljstvo tjelesnim izgledom. Prema mišljenju Rosenberga (1979) samopoštovanje je komponenta koja se gradi na samopoimanju i superordinirana je ostalim kategorijama samopoimanja. Obično se termin samopoštovanja koristi da bi izrazili globalno vrednovanje sebe (Kozjak, 2005, p. 14).

Postoji mnogo definicija samopoštovanja pa tako Rosenberg (1965) definira samopoštovanje kao pozitivan ili negativan stav o sebi. Prema Radovanović-Glavak (2003) evaluativni aspekt samopoimanja naziva se samopoštovanje, i to je stupanj u kojem osoba ima opći osjećaj vrijednosti i valjanosti.

Samoeфикаsnost je središnji koncept socijalno-kognitivne teorije Alberta Bandure. Bandura smatra da kompetentno funkcioniranje zahtijeva harmoniju između

uvjerenja o vlastitim sposobnostima s jedne strane i posjedovanje tih sposobnosti i znanja s druge. Pojam samoeфикаsnost definira se kao uvjerenje osobe u vlastitu sposobnost izvršenja određenog ponašanja (Bandura, 1977, prema Tubić, 2005, p. 780). Za uspješno funkcioniranje osobe potrebne su određene sposobnosti, ali pored toga i uvjerenje da će ih moći efikasno upotrijebiti.

Zadovoljstvo životom je kognitivna evaluacija cjelokupnog života (Brajković, Lovorka, 2010, p. 192). Općeprihvaćeno je uvjerenje da pokretačku snagu sistema predstavlja zadovoljstvo, odnosno nezadovoljstvo koje je posljedica njegovog funkcioniranja. Poznato je da sistem funkcionira tako da izbjegava neugodu, a teži doživljaju ugone. Izvori zadovoljstva su posljedica zadovoljenja različitih potreba, ali i optimalnog funkcioniranja sistema

Usamljenost je proizvod modernog doba i sve intenzivnije se istražuje. Mnogi je nazivaju bolešću 21. stoljeća. Uočljivo je da je usamljenost univerzalno ljudsko iskustvo, da je neugodna i bolna, te da potiče ljude na aktivnosti kojima bi mogli svladati okolnosti koje ih čine usamljenima. Ona je neugodno i emocionalno uznemirujuće iskustvo.

Najelementarniji nivo self-koncepta je svakako percepcija sopstvenih tjelesnih karakteristika ili slika svog tjelesnog izgleda. Psihoanalitičari, kliničari i psiholozi koji body-image tako nazivaju, pod tim podrazumijevaju percepcije, predodžbe, emocije i procjene funkcije svoga tijela, odnosno stavove o svom tijelu. Prema Pearsonu i saradnicima (1981) smatra se da je riječ o dvodimenzionalnom konstruktumu koji sadrži percepcije tijela i stavove prema tim percepcijama.

Strah od negativne evaluacije kao koncept u određenoj mjeri obuhvata tradiciju temeljne podjele svih ponašanja na ona koja su usmjerena na postizanje odobravanja te ponašanja koja su usmjerena na izbjegavanje neodobravanja (Burušić, 2007, p. 42). U ovoj podjeli strah od negativne evaluacije odražava dugotrajnu zaokupljenost pojedinca izbjegavanjem neodobravanja, što neizravno uključuje veću zaokupljenost mišljenjima i procjenom drugih te veću usmjerenost na dojmove koji se stvaraju vlastitim ponašanjem. Realna slika o sebi pomaže čovjeku da pravilno usmjeri razvoj u pravcu koji je određen idealnom slikom o sebi, pod pretpostavkom da je idealna slika o sebi usaglašena sa našim stvarnim mogućnostima i da smo dobro procijenili okolnosti u kojima se odvija taj razvoj.

METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

Uzorak i populacija

Populaciju našeg istraživanja činili su adolescenti od prvog do četvrtog razreda srednjih škola. Uzorak je činilo 1172 adolescenta. Škole u kojima je rađeno is-

traživanje su pripadale različitim sredinama, kako gradskim i prigradskim, tako i seoskim.

Statistička obrada podataka

Za analizu i interpretaciju podataka korištene su slijedeće mjere korelacije: Pirsonov koeficijent korelacije, multipla regresiona analiza i analiza varijance.

Problem, cilj, zadaci i hipoteze istraživanja

S obzirom da mnoga istraživanja nemaju saglasne rezultate u ovoj oblasti, u određenim istraživanjima je pronađena povezanost između lokusa kontrole i aspekata self-koncepta, pronađene su značajne prediktivne vrijednosti aspekata self-koncepta za lokus kontrole, dok druga pokazuju suprotne rezultate. Stoga je problem istraživanja bio da se ispituju i pojasne relacije između lokusa kontrole i aspekata self-koncepta kod adolescenata, imajući u vidu turbulentnost adolescentnog perioda.

Cilj istraživanja je bio ispitati, analizirati povezanost lokusa kontrole i aspekata self-koncepta, te ustanoviti prediktivne vrijednosti aspekata self-koncepta za lokus kontrole kako bi se sagledale mogućnosti za poboljšanje strategija razvoja internog lokusa kontrole.

Zadaci istraživanja:

1. Ispitati povezanost između lokusa kontrole i samopoštovanja adolescenata.
2. Utvrditi odnos između samoeфикаsnosti i lokusa kontrole.
3. Ispitati da li postoji korelacija između lokusa kontrole i zadovoljstva životom.
4. Istražiti postoji li korelacija između straha od negativne evaluacije i lokusa kontrole.
5. Utvrditi da li postoji povezanost između usamljenosti i lokusa kontrole.
6. Ispitati povezanost između lokusa kontrole i zadovoljstva tjelesnim izgledom.
7. Istražiti da li su aspekti self-koncepta značajni prediktori lokusa kontrole.

Hipoteze istraživanja:

Hipoteza 1: Lokus kontrole i samopoštovanje su u statistički značajnoj povezanosti.

Hipoteza 2: Lokus kontrole i samoeфикаsnost su u statistički značajnoj korelaciji.

Hipoteza 3: Postoji značajna povezanost između lokusa kontrole i zadovoljstva životom.

Hipoteza 4: Strah od negativne evaluacije i lokus kontrole su u statistički značajnoj korelaciji.

Hipoteza 5: Usamljenost i lokus kontrole su u statistički značajnoj korelaciji.

Hipoteza 6: Postoji značajna povezanost između lokusa kontrole i zadovoljstva tjelesnim izgledom.

Hipoteza 7: Aspekti self-koncepta su značajni prediktori lokusa kontrole.

REZULTATI

Relacije između lokusa kontrole i aspekata self-koncepta bit će prikazane kroz sedam hipoteza tako što će biti sagledan odnos svakog aspekta self-koncepta u istraživanju sa lokusom kontrole kao i prediktivnih vrijednosti aspekata self-koncepta za lokus kontrole.

Lokus kontrole i samopoštovanje

Ispitujući povezanost između lokusa kontrole i samopoštovanja, utvrđen je koeficijent korelacije prikazan u tabeli 1.

Tabela 1. Lokus kontrole i samopoštovanja

		Lokus kontrole
Samopoštovanje	Pearsonova korelacija (r)	-0,021
	Značajnost (p)	0,479

Kao što je prikazano, lokus kontrole nije u statistički značajnoj povezanosti sa samopoštovanjem ($p > 0,05$), što govori da je utvrđeni Pearsonov koeficijent korelacije, koji je izuzetno nizak, nađen slučajno, odnosno da ne postoji stvarna povezanost između samopoštovanja i lokusa kontrole.

Lokus kontrole i samoefikasnost

Povezanost između lokusa kontrole i samoefikasnosti prikazana je pomoću Pearsonovog koeficijenta korelacije u tabeli 2.

Tabela 2. Lokus kontrole i samoefikasnost

		Lokus kontrole
Samoefikasnost	Pearsonova korelacija (r)	-0,005
	Značajnost (p)	0,859

Iz tabele je vidljivo da lokus kontrole nije u statistički značajnoj povezanosti sa samoefikasnošću ($p > 0,05$), što govori da je utvrđeni Pearsonov koeficijent korelacije, koji je izuzetno nizak, nađen slučajno. Stvarna povezanost između samoefikasnosti i percepcije uzroka uspjeha/neuspjeha ne postoji, što ukazuje na odbacivanje hipoteze.

Lokus kontrole i zadovoljstvo životom

Ispitujući povezanost između lokusa kontrole i zadovoljstva životom, utvrđen je sljedeći koeficijent korelacije (tabela 3) koji potvrđuje hipotezu.

Tabela 3. Lokus kontrole i zadovoljstvo životom

		Lokus kontrole
Zadovoljstvo životom	Pearsonova korelacija (r)	-.058*
	Značajnost (p)	0,047

Kao što je prikazano, lokus kontrole je u statistički značajnoj povezanosti sa zadovoljstvom životom ($p < 0,05$), a nađeni koeficijent korelacije je negativnog predznaka i izuzetno je nizak ($r = -0,058$). Iako je koeficijent korelacije gotovo jednak nuli, blaga veza, kao i smjer korelacije ukazuju da veće zadovoljstvo životom imaju internalni adolescenti.

Lokus kontrole i strah od negativne evaluacije

Povezanost između lokusa kontrole i straha od negativne evaluacije prikazana je u tabeli 4.

Tabela 4. Lokus kontrole i strah od negativne evaluacije

		Lokus kontrole
Strah od negativne evaluacije	Pearsonova korelacija (r)	0,055
	Značajnost (p)	0,058

Iz tabele je vidljivo da lokus kontrole nije u statistički značajnoj povezanosti sa strahom od negativne evaluacije ($p > 0,05$), što govori da je utvrđeni Pearsonov koeficijent korelacije, koji je izuzetno nizak, nađen slučajno, odnosno da stvarne povezanosti između straha od negativne evaluacije i lokusa kontrole nema.

Lokus kontrole i zadovoljstvo tjelesnim izgledom

Ispitujući povezanost između lokusa kontrole i zadovoljstva tjelesnim izgledom, utvrđeni su sljedeći koeficijenti korelacije (tabela 5).

Pronađena je statistički značajna povezanost između lokusa kontrole sa dimenzijama zadovoljstva tjelesnim izgledom (zadovoljstvo tjelesnim izgledom, zadovoljstvo tjelesnom težinom, percipirana procjena okoline vlastitog tijela/izgleda, ukupno zadovoljstvo tjelesnim izgledom), gdje su sve korelacije negativnog predznaka.

Iako dobijene korelacije po stepenu spadaju u kategoriju veoma niskih, nađene su kao statistički značajne, odnosno smatra se da govore o realnom stepenu po-

Tabela 5. Lokus kontrole i zadovoljstva tjelesnim izgledom

		Lokus kontrole
Zadovoljstvo tjelesnim izgledom	Pearsonova korelacija (r)	-.060*
	Značajnost (p)	0,041
Zadovoljstvo tjelesnom težinom	Pearsonova korelacija (r)	-.090**
	Značajnost (p)	0,002
Percipirana procjena okoline vlastitog tijela/izgleda	Pearsonova korelacija (r)	-.064*
	Značajnost (p)	0,028
Zadovoljstvo tjelesnim izgledom (ukupno)	Pearsonova korelacija (r)	-.086**
	Značajnost (p)	0,003

vezanosti između pojedinih dimenzija zadovoljstva tjelesnim izgledom i lokusa kontrole.

Lokus kontrole i usamljenost

Da bi se sagledala povezanost između lokusa kontrole i usamljenosti također je korišten Pearsonov koeficijent korelacije, što pokazuje tabela 6.

Tabela 6. Povezanost između lokusa kontrole i usamljenosti

		Lokus kontrole
Usamljenost	Pearsonova korelacija (r)	-0,036
	Značajnost (p)	0,216

Kao što je prikazano, lokus kontrole nije u statistički značajnoj povezanosti sa usamljenošću ($p > 0,05$), što govori da je utvrđeni Pearsonov koeficijent korelacije, koji je izuzetno nizak, nađen slučajno, odnosno da stvarne povezanosti između usamljenosti i lokusa kontrole nema.

Aspekti self-koncepta kao prediktori lokusa kontrole

Ukoliko se skale self-koncepta posmatraju kao jedinstven set prediktorskih varijabli i kada se pokuša objasniti eksternalnost/internalnost, odnosno lokus kontrole, tada se multiplom regresijom dobiju podaci prikazanu u sljedećoj tabeli.

Preliminarnim analizama je dokazano da pretpostavke normalnosti, linearnosti, multikolinearnosti i homogenosti varijanse nisu narušene. Kako je u tabeli prikazano, u najvećoj mjeri sa lokusom kontrole korelira zadovoljstvo tjelesnom težinom ($r = 0,09$), i ovaj prediktor objašnjava 0,8% ukupne varijanse.

Daljem objašnjenju varijanse značajno doprinosi usamljenost, koja zajedno sa lokusom kontrole korelira $R = 0,111$ te objašnjava ukupno 1,2% varijanse. Na kraju sa ukupno tri prediktora – zadovoljstvo tjelesnom težinom, usamljenost i

Tabela 7. Rezime modela multiple regresije

Model	R	R ²	Usklađeni R ²	Standardna greška procjene
1	.090 ^a	.008	.007	.9858823
2	.111 ^b	.012	.011	.9841938
3	.129 ^c	.017	.014	.9824388

Model 1. Prediktor: zadovoljstvo tjelesnom težinom
Model 2. Prediktori: zadovoljstvo tjelesnom težinom, usamljenost
Model 3. Prediktori: zadovoljstvo tjelesnom težinom, usamljenost, zadovoljstvo životom

zadovoljstvo životom, objašnjeno je 1,7% ukupne varijanse percepcije uzroka (ne)uspjeha, sa kojim ova tri prediktora ukupno koreliraju $R = 0,129$. O značajnosti regresionog modela govori analiza varijanse koja za prvi model iznosi $F = 9,36$ ($p < 0,01$), za drugi $F = 7,11$ ($p < 0,01$) i za treći model $F = 6,41$ ($p < 0,01$). U cilju utvrđivanja koliko svaka promjenjiva doprinosi konačnoj jednačini, posmatramo rezultate u tabeli koja se odnosi na koeficijente (tabela 8).

Tabela 8. Multipla regresijska analiza sa B i beta opterećenjima i nivoima značajnosti dobijenih koeficijenata

Model		Nestandardizovani koeficijenti		Standardizovani koeficijenti	t	Znač. (p)
		B	Std. greška	Beta		
1	(Konstanta)	.000	.029		.005	.996
	Zadovoljstvo tjelesnom težinom (NS)	-.091	.029	-.090	-3.103	.002
2	(Konstanta)	.000	.029		.005	.996
	Zadovoljstvo tjelesnom težinom (NS)	-.111	.031	-.110	-3.624	.000
	Usamljenost (NS)	-.068	.030	-.068	-2.240	.025
3	(Konstanta)	.000	.029		.007	.994
	Zadovoljstvo tjelesnom težinom (NS)	-.094	.031	-.093	-2.979	.003
	Usamljenost (NS)	-.103	.034	-.104	-3.041	.002
	Zadovoljstvo životom (NS)	-.079	.035	-.079	-2.276	.023

a. Zavisna varijabla: Lokus kontrole (NS)

Kako je već naglašeno, u konačnom modelu od 6 skala, odnosno 8 prediktora, statistički su značajna tri mjerila, pri čemu je skala usamljenosti imala najveći koeficijent beta ($\beta = -0,104$, $p < 0,01$), kojeg po visini slijedi koeficijent beta koji se odnosi na skalu zadovoljstva tjelesnom težinom ($\beta = -0,093$, $p < 0,01$) i skalu zadovoljstva životom ($\beta = -0,079$, $p < 0,01$). Dobijeni rezultati ukazuju da ekternalniji adolescenti imaju niži stepen zadovoljstva tjelesnim izgledom, niži stepen usamljenosti i niži stepen zadovoljstva životom. Sedma hipoteza je dijelom potvrđena.

ZAVRŠNA RAZMATRANJA

Iako su naša očekivanja išla u drugom pravcu, tj. da postoji povezanost između lokusa kontrole i aspekata self-koncepta, ipak postoje određeni razlozi u kojima treba tražiti objašnjenje pokazateljima dobijenim u ovom radu. Neki od njih su svakako u većem broju eksternalno orijentiranih adolescenata u današnje vrijeme. Ne treba zanemariti da i kod osoba sa visokim samopoštovanjem dolazi do neuspješne samoregulacije, nepravilne percepcije uzroka uspjeha, precjenjivanja vlastitih mogućnosti, postavljanja nerealističnih i preambicioznih ciljeva, što uzrokuje doživljena osobna prijetnja, gdje dolazi do izražaja potreba za samopotvrđivanjem i samouzdanjem. Načini samoprezentacije su pod izravnim utjecajem samopoštovanja. Navodi se da su osobe visokog samopoštovanja sklonije strategijama samouzdanja, kao što su preuzimanje rizika, naglašavanje izraženih kvaliteta, privlačenje pažnje na sebe. Osobe sa internalnom percepcijom uspjeha poduzimaju češće preventivne korake za poboljšanje vlastitog zdravlja, a time i tjelesnog izgleda.

ZAKLJUČAK

Rezultati dobijeni u ovom istraživanju su pokazali da nema statistički značajne povezanosti između većine aspekata self-koncepta i lokusa kontrole, osim sa skalama zadovoljstva tjelesnim izgledom i zadovoljstva životom. Većina hipoteza je odbačena. U ovom radu je pronađeno da jedino sa zadovoljstvom tjelesnim izgledom i općim zadovoljstvom korelira lokus kontrole i to u pravcu da su osobe sa internalnom percepcijom zadovoljnije tjelesnim izgledom i životom. Aspekti koji su se pokazali značajni za predikciju lokusa kontrole su usamljenost, zadovoljstvo tjelesnom težinom i zadovoljstvo životom. Da bi adolescenti razvili internalni lokus kontrole potrebno je da budu manje usamljeni, zadovoljni tjelesnom težinom kao i da imaju veći stepen zadovoljstva životom.

LITERATURA

- [1] Brkljačić, T., Kaleterna-Lipovčan, Lj. (2010). *Zadovoljstvo životom i osjećaj sreće kod studenata*. Suvremena psihologija. Naklada Slap: Jastrebarsko. Vol. 13, br. 2, 189–201.
- [2] Burušić, J. (2007). *Samopredstavljanje: taktike i stilovi*. Naklada Slap: Jastrebarsko.
- [3] Havelka, N. (2008). *Socijalna percepcija*. Zavod za udžbenike: Beograd.
- [4] Joksimović S., Janjetović, D. (2008). *Pojam o sebi i vrednosne orijentacije adolescenata*. Pedagoška istraživanja. Vol. 40, br. 2, str. 288–305.

- [5] Lebedina-Manzoni, M., Lotar M. (2011). *Percepcija sebe kod adolescenata u Hrvatskoj*, Kriminologija i socijalna integracija. Vol. 19, br. 1, 1–130.
- [6] Radomirović, V. (2003). *Psihologija*. Učiteljska škola: Niš.
- [7] Sakač, M. (2008). *Neki psihološki činioci školskog postignuća*. Pedagoška istraživanja. Vol. 13, br. 3, str. 29–36.
- [8] Stojaković, P. (2002). *Pedagoška psihologija*. Prelom: Banja Luka.
- [9] Tubić, T. (2005). *Povjerenje u vlastite sposobnosti kao faktor postignuća*. Psihologija. Vol. 51, br. 9–10, str. 779–796.

RELATIONS BETWEEN LOCUS OF CONTROL AND ASPECTS OF SELF-CONCEPT IN ADOLESCENTS

ABSTRACT

In everyday life people are exposed to a large number of information about themselves, others and social behavior. An individual is faced with a high degree of uncertainty and insecurity, and increasingly relies on himself. The claim that people perceive that behavior has causes may seem obvious and banal at first glance, but the important thing is that the causes are perceived in all forms of human behavior.

The survey was conducted on a population of adolescents. The paper examined relations between locus of control and aspects of self-concept in order to familiarize with the importance of this relationship, the development of strategies for strengthening internal locus of control and the creation of a realistic picture of oneself at adolescents.

Key words: *locus of control, self-concept, adolescence*